

Učenec z Lužice: Jakub Xaver Ticin

JOSEF BARTOŇ

Komu při promociích nebo jiných slavnostních aktech ve Velké aule Karolina oči zabloudí vzhůru, všimne si, že čelní část stropu sálu je zdobena pěti zemskými znaky. Vedle znaků Čech, Moravy a Slezska je zde umístěn také všeobecně málo známý znak s cimbuřím a znak s býkem – ty patří Horní a Dolní Lužici. Tyto země, původně osídlené západoslovanskými Srby (a v dnešní době už téměř úplně poněmčené), patřily dlouhou dobu do soustátí zemí Koruny české. Až úmluvami Pražského míru (1635) byly obě Lužice (jako zástava) v podstatě definitivně odevzdány saským panovníkům: jako léno Koruny české, s některými výhradami, zejména právem na náboženskou svobodu pro lužické katolíky v řadě míst jinak luterského Saska. Nad duchovními potřebami lužických katolíků bděl především pražský arcibiskup. Tyto skutečnosti v praxi znamenaly trvajících čilou komunikaci mezi místními katolíky, většinou Lužickými Srby ze západní Horní Lužice, a kláštery a městy katolických českých zemí, což v Srbech posilovalo nejen katolickou víru, ale také vědomí blízkého jazykového příbuzenství mezi lužickou srbštinou a mnohem silnější a sebevědomější češtinou. Kontakty se týkaly jak řeholníků, tak „světských“ adeptů kněžství, pro něž posléze od r. 1728 fungoval na pražské Malé Straně jako stabilní ubytovací

Frontispis Epitome historiae Rosenthalensis

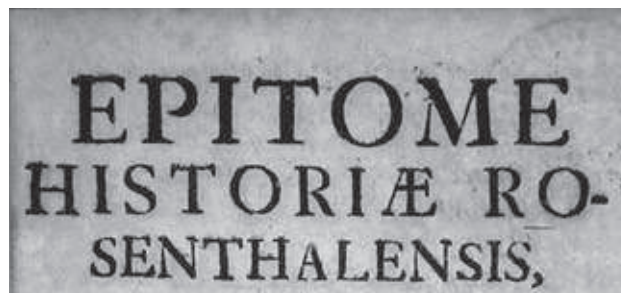
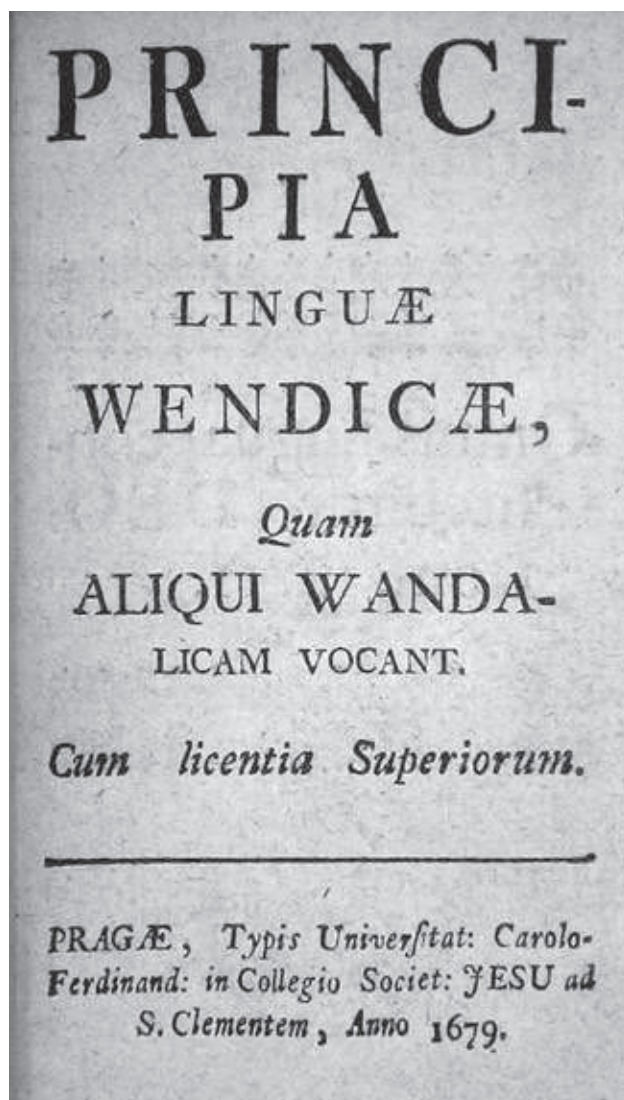
Portrét Jakuba Xavera Ticina (1656–1693)
(Společnost přátel Lužice, Praha)

a formační zařízení Lužický seminář (založený a udržovaný nadací dvou srbských duchovních, bratrů Šimonových), který komunikaci znásobil a upevnil. Až do r. 1922 (kdy se první biskup obnoveného míšeňského biskupství Christian Schreiber, známý svým „velkoněmeckým“ smýšlením, semináře v Praze zbavil) byl tedy součástí pražského studentského života stabilně také poměrně viditelný lužickosrbský živel.

Mezi Lužické Srby, kteří prošli pražským akademickým prostředím, ovšem ještě před založením Lužického semináře, patří také postava jezuita Jakuba Xavera Ticina, který přes krátkost života, který mu byl dopřán, dokázal vytvořit mnoho – pro svůj řád, církev, rodnou zemi i jazyk svého malého etnika. Narodil se před 360 lety (1. srpna 1656) do rodiny řemeslníka-kotláře v západohornolužickém městečku Kulow (něm. Wittichenau), jediném městském centru katolických Srbů (Budyšín byl většinou evangelický a do značné míry německojazyčný), které tehdy vrchnostensky patřilo pod ženský cisterciácký klášter Marijina Hvězda (něm. Marienstern). Absolvoval asi latinskou školu v Kulowě (o Ticinových raných letech nemáme žádné informace) a pak nastoupil gymnazijní studia na jezuitském učení ve slezské Nise. V 17 letech (17. října 1673) byl pak v Praze přijat do Tovaryšstva Ježíšova. Jeho život v řádu v zásadě odpovídal běžnému „kariévnímu postupu“ nadaného jezuita, včetně častého střídání míst pobytu, šíře a hloubky studií a pestrosti zaměstnání. Dvouletý noviciát absolvoval v probačním domě v Brně (1674–1675), rok pobýval v Březnici (1676), kde se věnoval (jak to bylo obvyklé) opakovaní gymnaziální látky, patrně hlavně procvičování latiny a řečtiny,

posléze se přesunul do Prahy na univerzitu (Collegium Vetero-Pragense), kde zasvětil 3 roky studiím na filosofické fakultě (1677–1679; logika-fyzika-metafyzika). Další roky znamenaly „praxi“ ve službě Tovaryšstvu, Ticin mj. vyučoval v Nise na nižším gymnáziu (1682–1683). Následovalo studium teologie, opět na univerzitě v Praze, a to čtyřleté, což je dokladem, že v očích představených patřil mezi nadané a nadějně členy řádu (pro průměrnější byla k dispozici dvouletá varianta). Po absolutoriu teologické fakulty přijal vyšší svěcení – na podjáhna, jáhna a kněze (během týdne od 21. do 27. ledna 1687). Formaci po vysvěcení získal v Telči, kde dosáhl třetí probace (1688). Nějakou dobu vyučoval latinu na gymnáziu v Chomutově (od r. 1688), po čtyři roky působil také ve funkci ranního kazatele, patrně v Chomutově a v Praze na Malé Straně. Důležitým mezníkem bylo pro něj přijetí mezi *patres quattuor votorum* složením čtvrtého řádového slibu (2. února 1691 v Chomutově). Tito tzv. *profesové* byli určitou elitou řádu, z níž se obvykle vybíralo při jmenování do funkcí vyšších hodnostářů. V březnu 1693 Ticin odešel ve funkci vojenského duchovního s vojskem Evžena Savojského do Uher v rámci „velké turecké války“. Tam pak při obléhání

Titulní list Principia linguae Wendicae

Titulní list Epitome historiae Rosenthalensis

Bělehradu 17. srpna téhož roku zemřel „stráven dvojitým ohněm“, tj. nemocí a vyčerpáním apoštolskou horlivostí.

Podle zprávy profesního domu na Malé Straně, kam Ticin v době své smrti příslušel (budova, kde se dnes konají bakalářské promoce našich absolventů), už od mládí vynikal „perem i slovem“, což je lakonické ocenění jeho badatelské a spisovatelské činnosti i umění kazatelského. Nejvíce hmatatelnými plody jeho krátkého života jsou tři publikované knihy. Nejoceňovanějším dílem je vůbec první tištěná gramatika lužické srbštiny (*Principia linguae Wendicae, quam alii Wandalicam vocant*) vydaná v Praze 1679, kde Ticin kodifikoval dialekt svého rodného Kulowa a uplatnil pravopis vycházející z dobového pravopisu českého. Využívaje své kodifikace, vypracoval a v r. 1685 vydal svůj lužickosrbský překlad katechismu Petra Canisia, který znamenal přínos mj. i ve smyslu obohacení srbského náboženského a teologického jazyka (z protestantské strany zde už byl nerozsáhlý Lutherův *Malý katechismus*, vyšedší ještě na konci 16. stol. v dolno- i hornosrbské verzi, což byly vůbec první tištěné srbské knížky). Součástí knihy je i první publikovaná srbská duchovní píseň, Ticinovo přetlumočení latinského hymnu *Ave, maris Stella* (*Witaj, z morja Hvězda*). *Epitome Historiae Rosenthalensis* (Praha 1692) je pak obsáhlou latinsky psanou monografií zasvěcenou významnému hornolužickému mariánskému poutnímu místu Różant (v blízkosti Kulowa), inspirovanou spisy Bohuslava Balbína (Ticinova učitele, s nímž náš Srb udržoval písemný kontakt) o poutních místech českých zemí a Slezska i jeho syntetickou *Epitome historica rerum Bohemicarum*. Náš autor tedy vyoral brázdy na několika polích: jako lingvista-průkopník (gramaticky popsal „mladý“ lužickosrbský jazyk), jako překladatel, jako barokní historiograf a legendista. Není bez významu, že Ticin ve svých textech vícekrát zmiňuje historii svého etnika a že zdůrazňuje blízkost lužické srbštiny a její „sestry“ češtiny. Jeví se tak opět jako následovník českého barokního vlastence Bohuslava Balbína, jako podporovatel srbství a zároveň jako pěstitel srbsko-české vzájemnosti, která se měla zanedlouho po jeho smrti výrazně posílit zřízením Lužického semináře přímo v samé Praze – a zde se patří podtrhnout, že Ticin byl v přímém kontaktu se zakladateli semináře bratry Šimonovými a sám jejich myšlenku podporoval. Jakub Xaver Ticin v každém případě patří mezi velmi zajímavé historické absolventy naší pražské teologické fakulty a je důstojným reprezentantem pozoruhodného lužickosrbského živilu, o kterém se dnes v našem akademickém prostředí téměř neví.

Základní použité prameny a literatura:

FECHTNEROVÁ, Anna. *Bio-bibliografická databáze a kartotéka České provincie Tovaryšstva Ježíšova 1556–1773*. Praha: Ústav dějin UK a archiv UK [digitalizovaná lístková kartotéka]

MICHAŁK, Frido. Napřemobėh wo spisownu serbšćinu: Z korespondency Jakuba Xawera Ticina, awtora přenjeje ćišćaneje gramatiki serbšćiny. *Rozhled* 1989, roč. 39, č. 1, s. 12–14

NUK, Jurij. K 300. posmjertninam Jakuba Xavera Ticina: Gramatkar a sobuzałožer spisowneje řeče katolskich Serbow: J. X. Ticina „njezabyć a scyla nic zamjelćec“. *Serbska šula* 1993, roč. 46, č. 10, s. 327–332

ŠĚRAKOWA, Irena. Před 300 letami *Jakub Xaver Ticin* zemřel. *Rozhled* 1993, roč. 43, č. 7/8, s. 294–296

ZDICHYNEC, Jan. Vir clarus verbo et calamo: Jacobus Xaverus Ticinus, pozapomenutá osobnost barokní historiografie. In *Ve znamení země koruny české*. Ed. Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichytec. Praha: FF UK, 2006, s. 599–622

ZDICHYNEC, Jan. Z Kulowa přes Prahu do Bělehradu. In *Stoletý most mezi Prahou a Budyšínem*. Ed. Marcel Černý – Petr Kaleta. Praha: Společnost přátel Lužice, 2008, s. 73–102

Kostel sv. Ignáce, Praha
(foto Pavla Glombová)

Jan Merell

(10. 5. 1904 – 22. 9. 1986)

Zdeněk Sedlák

Letos uplynulo třicet let od úmrtí Jana Merella, výrazné osobnosti české církve 20. století. Narodil se r. 1904 v Praze. V r. 1927 dokončil studium na Teologické fakultě Univerzity Karlovy a byl vysvěcen na kněze. Působil jako kaplan v západočeském Stříbře (1927–1929) a na pražském Smíchově (1929–1934).

V r. 1933 dosáhl na naší fakultě doktorát teologie a k 1. prosinci 1934 byl ustanoven asistentem. Během studia v Paříži objevil papyrus P^a s částí evangelia podle sv. Lukáše. Jeho publikací se stal známým ve vědeckých kruzích. Od října 1937 přednášel v Praze Nový zákon jako asistent a suplent a v roce 1939 se habilitoval.

Hluboce cítil s církví, a proto po uzavření vysokých škol nacisty i přes zákaz vyučoval na Arcidiecézním bohosloveckém učilišti. Byl zatčen, tvrdě vyslýchán a vězněn v Terezíně a v koncentračním táboře Dachau. Dvakrát jen o vlasek unikl smrti. Na obnovenou fakultu se vrátil jako jeden z prvních.

Když r. 1950 komunisté vyjmuli naši fakultu ze svazku Univerzity Karlovy a reorganizovali ji v Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Praze (od r. 1953 se sídlem v Litoměřicích), byl Merell u toho, neboť odcházející profesorský sbor mu svěřil úkol, aby se jako bývalý koncentračník pokusil s komunisty vyjednat pro církve co nejvýhodnější a kanonicky nepřijatelnější podmínky.

V říjnu 1950 byl jmenován profesorem. Jako dlouholetý děkan (1954–1974) se snažil v těžkých dobách udržet úroveň výuky a uhájit co největší míru akademické a náboženské svobody. V roce 1974 byl odvolán z funkce vedoucího katedry biblických oborů a odešel do důchodu.

Merell věnoval značnou pozornost i kněžskému semináři. Byl také poradcem biskupa na 1. a 3. zasedání 2. vatikánského koncilu a zapojil se do uvádění koncilu v život místní církve. Podílel se na překladech liturgických textů, pracoval v rámci Díla koncilové obnovy a Teologické komise při Sboru ordinářů. Pokud to politické poměry umožňovaly, věnoval se přednáškám pro širokou veřejnost. Od roku 1940 žil v Praze-Dejvicích, poblíž kostela sv. Václava, jehož byl po jistou dobu rektorem.

Z mnoha publikací zmiňme alespoň *Listy apoštola Pavla z vězení: překlad a výklad listu k Efesanům a Kolosanům* (1976), *Setkání s Ježíšem na Hoře, v podobenství, u Jezera a s učedníky* (1990), *Nouveaux fragments du Papyrus 4* (1938) a popularizační *Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti* (1956). Dále hesla v *Malém bohovědném slovníku* (1960), příspěvky do sborníků a periodik, především do *Časopisu katolického duchovenstva*, revue *Na hlubinu*, *Logos*, *Sursum*, do *Duchovního pastýře* a *Dobrého pastýře*. A ovšem i do *Katolických novin*.